

## **СТАНОВИЩЕ**

**от проф. д-р Марийка Иванова Радева**

по конкурс на СУ “Св. Климент Охридски” за заемане на академичната длъжност “Доцент”, в научна област 2.2. История и археология (История на България – Съвременна българска история),

обявен в ДВ бр.7 от 24 януари 2014 г.

Конкурсът е обявен в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение и Вътрешния правилник на СУ “Св. Климент Охридски”.

В конкурса участват двама кандидати: гл. ас. Румяна Димитрова Маринова–Христиди и доц. Стефан Иванов Дечев.

Кандидатът **гл. ас. Румяна Маринова –Христиди** е завършила СМГ през 1994 г., а през 1999 – ИФ на СУ” Св. Климент Охридски”, след което е избрана първоначално за хоноруван, а след това и за редовен асистент във факултета. Нейните изследователски интереси и мотивация – от дипломната работа, през докторската теза, защитена през 2004 г., до настоящия момент – са трайни и последователни – областта на Съвременната българска история. Положителното влияние върху развитието на Р. Маринова като историк–изследовател оказва подготовката ѝ на историк – архивист и доброто владение на английски, руски, новогръцки език. Отдавам значение и на стимулиращата роля на научната среда, създавана в най–голямата катедра на ИФ – Катедра история на България .

В описанието на научните трудове на гл. ас. д-р Р. Христиди искам да подчертая следните моменти.

Пълният списък на нейните публикации, за по–малко от десет години, показва впечатляваща активност на млад учен и преподавател. Научните резултати, постигнати от Р. Маринова, са плод на премислен избор и на усилие за постигане пълнота на информацията и адекватна интерпретация.

За участие в настоящия конкурс за “Доцент” по Съвременна българска история гл. ас. Р. Маринова представя две монографии и 25 студии и статии, четири от които са публикации в чужбина (на английски, гръцки, италиански).

Монографията “Висшето образование в България от

съветските до болонските реформи” е оригинален за историографията ни цялостен труд, замислен и осъществен като сравнително изследване на образователни политики и реформи в България, централноевропейските държави и съветската образователна система от есента на 1944 г. до днешния ден. След добре мотивирана изследователска задача (с. 7) авторката търси нейната реализация като откроява, формулира и обосновава тенденции, заключения за десетилетията историческо време, в което България е дистанцирана от европейските културни параметри за висше образование и “завръщането” ѝ в него след 1989 г. Подробният наратив на авторката върху идеологическите манипулации и властови натиск върху висшето образование очертава тягостната атмосфера на несвобода, създавана от административния контрол над академичната дейност, както и постоянната скрита съпротива на академичната общност срещу този контрол.

Като анализира провала на властта през първите две десетилетия на социализма да спечели “академично уважение”, Р. Маринова се опитва да обясни “закъснялото обръщане към индивида” през 80-те години. Тя доказва невъзможността за реформиране на висшето образование в условията на задълбочаваща се ерозия на системата на социализма. На този фон са проследени фактите за съпротивата на интелектуалците, “страха на БКП от дисиденти” (с. 181–185), формулирани са изводи за характерните черти на висшето образование (с. 176–193). Не споделям изразените в тази част на монографията приоритети (масовост, широка социална база, гарантирана трудова заетост чрез т. нар. “разпределение”), доколкото тази позитивна характеристика не компенсира в стратегически план отсъствието на академична свобода.

Особено впечатляваща, според мен, е частта на монографията, посветена на т.нар. Болонски процес – една оптимистична перспектива за българското висше образование, която осигурява включването на националния интелектуален потенциал в европейското и световно културно пространство. Болонските реформи са разкрити с познаване, съпричастност и истинско разбиране. Авторката показва професионална експертиза и изгражда теза за основните предизвикателства пред българското висше образование като основа за създаване

на, колкото и трудно да е това, национална стратегия в рамките на ЕС (с. 291).

В автентично заключение на монографията, гл. ас. д-р Р. Маринова обобщава умело и убедително същностните характеристики на системата на висшето образование в България по няколко критерия: организация и управление, политика на формиране на студентския контингент, кадрово осигуряване на обучението. Споделям нейната теза за “относително добрите показатели и устойчиви принципи в системата на висшето образование до 1989 г.”, но категорично подкрепям изводите ѝ за неговите недостатъци (с. 305–306): да произвежда специалисти–изпълнители, а не самостоятелно мислещи и способни на иновативни решения ръководители, консервативност и инертност, примитивност на планиране, ниска ефективност на управление на системата, различни прояви на ограничаване на свободата на преподаване, отсъствие на модернизация чрез въвеждане на нови технологии в обучението, унификация. При тези заключения твърдението на авторката за общото между съветските и болонските реформи като наложени отвън намирам за противоречащи на предходните изводи.

Убедена съм, че монографията би придобила повече изследователска плътност, ако в нея би намерил място доказателствен материал от други източници: съветски и български периодични издания върху проблемите на висшето образование, използване на други изследвания върху висшето образование и политическата система след 1944 г.

В “История на България” на гръцки език, гл. ас. Р. Маринова е автор на частта “България в годините на социализма”. Интересът към “гръцката тема” е защитен с няколко статии, посветени на образованието в съседната държава, на политическите отношения между България и Гърция до 1989 г.

Успешна научна и приложна изява на Р. Маринова е публикуването на различни документи: за образованието, “възродителния процес”, еврейската общност. На етническите взаимодействия между мнозинството и малцинствата на България са посветени две от нейните студии, предназначени за издания извън България.

Гл. ас. Р. Маринова има 4 публикации на други езици (английски, гръцки и италиански език). Цитиранията на

публикациите ѝ у нас и в чужбина потвърждава отгласа от работата ѝ в средите, за които е предназначена .

В преценката си за **научните приноси на гл. ас. Р. Маринова** в областта на съвременната българска история твърдя, че:

– тя участва в конкурса за “Доцент” с достатъчно убедителна и представителна изследователска продукция посветена на Съвременната българска история.

– от първостепенно значение като атестат за професионализъм и значимост на изследванията ѝ поставям монографията “Висшето образование...” Тя изследва неговите основни аспекти през две трудни за националната ни духовност епохи – на социализма с неговите ограничения за личността, свобода на мисълта, науката, културата, духовния живот и на прехода към включването на българските учени и студенти в съвременните европейски практики в началото на ХХІ в. Струва ми се, че на настоящия етап от особено значение е не само събирането и систематизирането на документалния материал, но и използване на нови методологически подходи, заедно с усилие за издигане над спъващите научното въображение наслоения от миналото.

– Монографията “Висшето образование в България. От съветските до болонските реформи” анализира специфичните за българското образование проблеми, осъществени като съвременен прочит в европейски контекст. Румяна Маринова полага усилия да бъде свободен от идеологически догми млад учен, с разкрепостено историческо мислене. Наличието на известни противоречия в нейната концепция отдавам на естествената обвързаност на интерпретацията с политическата конюнктура в миналото и настоящето, както и разбираемото влияние на конкретната документална база.

– Младата изследователка, бидейки и участник в процеса на конструиране на болонските иновационни идеи, приобщава всички заинтересовани страни към тяхната същност. В този смисъл трудът е своеобразен “наръчник” за всеки, който работи и ще работи за прилагането на болонските реформи в България. Не приемам тезата на авторката, че тези реформи са наложени отвън по модела на съветските от 40–те – 50–те години. Самата монография показва партньорството на България в изработването на тази общоевропейска, но и с глобални измерения образователна стратегия наречена

“Болонски процес”.

– Участието на Р. Маринова в престижния авторски колектив на “История на България” на гръцки език възприемам като показател за професионално доверие и компетентност.

– Текстовете на гл. ас. Р. Маринова върху междуетническите отношения в България допринасят за изграждане на позитивен образ на страната извън нея.

– Чрез участието си в публикуването на документи от архива на Комисията по досиетата и статиите върху тях, гл. ас. Румяна Маринова доказва компетентност в тази област и допринася за информираността на обществото.

– Като цяло, по съдържание и стил трудовете на Р. Маринова са автентично университетски: обхващат съществени проблеми, отличават се с изследователска коректност, имат и прагматична приложимост.

**Преподавателската дейност на гл. ас. Р. Маринова** е интензивна, осъществява се в различни бакалавърски и магистърски програми. Като преподавател по съвременна история на България тя приобщава студентите към съвременни подходи в интерпретацията на близкото минало.

Участието в национални и международни научни форуми, в различни експертни групи на гл. ас. Р. Маринова е активно и, често, с научно–практическа насоченост.

Ранното включване на гл. ас. Р. Маринова в преподавателска работа и уменията за работа със студентската аудитория, прибавено към сериозните ѝ интереси в областта на науката, според мен, ѝ отреждат широки перспективи на университетски преподавател и експерт в областта на висшето образование в наши дни.

**Кандидатът втори, по реда на представяне на документите**, за обявения от Исторически факултет конкурс за академичната длъжност “Доцент”, е **доц. д-р Стефан Иванов Дечев**.

Стефан Дечев завършва с отличие специалност История (с втора специалност Философия) в СУ “Св. Климент Охридски” през 1988 г., а през 1989 г. – защитава дипломна теза за магистър в Катедра по история на Византия и балканските народи. Специализира в Департамента за социална и икономическа история на Университета в Лайден (1997 и Централноевропейския университет, Будапеща (2002). През

2004 г. защитава докторска дисертация на тема “Русофилската и русофобската идеология в българския печат 1886–1894 г.). През 2012 г. е избран за “Доцент” на ЮЗУ “Неофит Рилски”, Благоевград.

От 1997 до 2013 г. Ст. Дечев участва като изследовател или гост-преподавател в различни научни звена в България и други страни.

Документите на доц. Ст. Дечев са представени с известна несистемност и технически пропуски, които не са пречка за участието му в конкурса за “Доцент” на Софийския университет.

Списъкът на всички публикации на доц. д-р Ст. Дечев включва монографично изследване на английски език, участие като съставител и автор в два тематични сборника, автор на над 20 студии и статии на български, английски и сръбски език, публикувани в представителни издания у нас и в чужбина.

Научните трудове предлагат интересни теми от социалната и политическата история на България през XIX–XX в., а отделни трудове достигат до настоящето. Те очертават мащабния изследователски поглед на автора като историк, който убедително и умело използва инструментите на социалната история и антропология, при “прочита“ на националната история в регионален и европейски контекст.

Сред тях бих открила участието на доц. Дечев в сборниците “В търсене на българското. Мрежи на национална интимност XIX–XXI в.” и статиите, посветени на политическата история на България в края на 19 в. (№ 11, 16, 18, 22, 24), на националната идентичност (№ № 4, 5, 8, 9, 10, 18). Въведението в сборника “В търсене на българското...” има характер на студия, която разкрива богата историческа и методологическа авторова ерудиция по темата. Аргументирани са резервите му към битуващата в масовото съзнание представа за “българското” и неговата теза за “взаимно пресичане между националните идеологии и идентичността на народите в рамките на националната им държава”. Намирам за много интересни идеите за “интимизиране” на националните символи като “исторически конструирани продукти”, за завладяване на българската всекидневна култура “от определени чужди черти”, за наситеността на всекидневния живот “с твърде много идеология”, стратегическото виждане за

нови интердисциплинарни изследователски проекти и пр. (с.7, 8, 13, 15, 26) и др. Трите статии на доц. Ст. Дечев в сборника “В търсене на българското” (с.159–325, 411–464) са подчинени на очертаните от него методологически подходи.

Поредицата от статии, посветени на националната идентичност разглеждат “традиционни” явления в българската всекидневна култура. Студиите върху разнообразните знакови смисли на дрехите и, особено, храната през 19–20 в. са интересно разработени. Те впечатляват с методологическа и историографска информираност, усет за съвременна интерпретация. Част от тези публикации проследяват проблемите до края на ХХ и началото на ХХІ в. Акцент в изследователската работа на Ст. Дечев е и проблемът за хомосексуалността, разгледан нещо от него във връзка с нагласите в масовото съзнание, политиката, националната идеология и идентичност в края на ХІХ и през ХХ в.

**В разглеждания конкурс доц. д-р Ст.Дечев представя 11 публикации: монографии и студии.** В посочения сборник “В търсене на българското....” освен интересното със своята методологическа адекватност Въведение, в обсега на съвременната проблематика е оригиналното изследване върху една от “изобретените традиции” – “Шопската салата....”. Авторът проследява задълбочено един модел на конструиране на съвременен мит, издигнат до етнонационален образ и атрибут на националната идентичност. Същият методологически подход намирам и другите две студии, свързани с конструиране на митове (№№ 6 и 7). В тези изследвания авторът разкрива сложното взаимодействие между ментални нагласи, пропагандни клишета и политическа конюнктура показани в “дългото време” на повече от две столетия, включително до днешния ден.

Успешно съчетание между историко–политически и социално–антропологични подходи откривам и студията “Бобът като българско национално ястие ...” и неговото участие в “състезанието” за традиционно национално ястие. Обстойният и документално подплатен исторически разказ включва параграф (7 страници), озаглавен “Фасулът и комунистическата модернизация – континуитетът”, където авторът достига до интересни детайли и коментари, без да изпуска (признавам, че това е много добро умение) нишката на изследването и водещата теза за присъствието на тази храна

“във всекидневния национализъм и кулинарен национализъм като форма на популярна култура, чрез която се изживява българското”.

Студията “Граници и идентичности – от “селяни “и “християни” до “българи” и “сърби” 1877–1918” (№ 10) не е свързана с темата на конкурса.

Обединените в монографията “Политика, пол, култура...” (№ 3) студии и статии доказват обосноваването в увода идея на автора, че “всяка политическа история трябва да бъде в максимална степен социално и културно ориентирана, ала непременно държейки сметка за автономността понякога на политическото” (с. 10). Тази постановка е основен методологически ориентир в цялата изследователска работа на Ст. Дечев.

Статията “За разказаните и неразказани Балкански войни – сто години по-късно” (№ 8) отсъства в приложените трудове.

Историографските проблеми на българската политическа история от края на XIX в. до наши дни са същностен акцент в научните трудове на доц. д-р Ст. Дечев. Двете студии посветени на Ст. Стамболов (№№ 4, 5), общо близо 200 страници, респектират с професионалния анализ на идеите и оценките за бележития политик и държавник за период от няколко десетилетия. Монографията проследява многостранно, аналитично и аргументирано “методологията, основните идеи, концепции и внушения” за Стамболовото управление от средата на 50-те до края на 80-те години на XX в. Авторът излиза извън рамките на преразказа на съчинения и концепции, задълбочава се в сравнения и анализи, открива пропагандни формули, идеологизирани терминологични конструкции, идеологически клишета, личен натиск върху изследователите, както и привлекателни десидентски прояви и ревизионистични интерпретации на поколението историци през 60-те – 70-те години.

Навлизането на Ст. Дечев в дълбочинните пластове на историографията за Ст. Стамболов му дава достатъчно основание за участие в научната полемика, какъвто е случаят с представената рецензия за монографията на Румен Даскалов “От Стамболов до Живков ...” (№ 12)

Внушителното по обем учебно помагало за обучение на студентите върху периода “Мъжественост и политика в България 1879–1944 г.” е богато по съдържание и тематика на



привлечения дидактически материал, но не се вписва в темата на конкурса.

Преподавателската дейност на доц. д-р Ст. Дечев показва активност, която отговаря на учебния план и програмата на Правно-историческия факултет на ЮЗУ. За две десетилетия активна работа в полето на професионалната история той е преминал през голям брой специализации, преподавания, участие в научни форуми у нас и в чужбина.

**Приносителите на доц. д-р Ст. Дечев в изследванията по нова и частично по съвременна българска история са убедителни.** Най-малкото, защото научно жури преди две години се е произнесло положително за неговото избиране за “Доцент” по “Нова и Най-нова история “ в ЮЗУ, Правно-исторически факултет.

– По избор на теми, изследователски подходи и постижения трудовете на доц. д-р Стефан Дечев са проява на иновационна методология, базирана върху успешно съчетаване на политико историческия и социален подход при прочита на миналото. Той осъществява своеобразна методологическа симбиоза между “класика” и “модерност”, което му позволява навлизане в дълбочината на познанието за новото време на България. Благодарение на системната си школовка в различни университетски центрове, той преодолява граници и се вписва в диалог с различни хуманитаристични общности, включително извън България.

– Като използва социално-исторически инструменти за професионален прочит на историята/цивилизацията Ст. Дечев увеличава практическата значимост на историческото познание за популяризиране на историческите изследвания, включително за сферата на училищното обучение. Той участва в общото усилие за демитологизация и деидеологизация на професионалната история.

– С информираност, богатата професионална ерудиция, методологическа свобода и цялостен изследователски стил Ст. Дечев принадлежи към заявилото се от началото на 90-те години на ХХ години ново поколение професионални историци и хуманитаристи, които обновяват познанието с идеите на европейската историография и хуманитаристика.

Към изследователския стил на доц. д-р Ст. Дечев имам определени бележки. В неговите трудове съзирам двойствено отношение към професионалните историци: уважение, стигащо

до заслужено възхищение, към поколението на професионалните историци от 60-те – 80-те години на ХХ в. и неуважително, достигащо до стремеж към маргинализиране и пренебрежение, към не по-малко автентични с научната си позиция съвременни учени. Този, както и други факти (да говори за себе си в трето лице, да преекспонира собствените си постижения), оставят у мен впечатление за непочтително и дори високомерно отношение на кандидата към “историческата колегия”. Не приемам тази позиция, защото съм убедена, че Ст. Дечев, въпреки сполучливите си иновационни идеи за историята и нейното изследване и популяризиране, изявява личния си потенциал в средите на тази общност и търси нейното партньорство.

Доц. д-р Ст. Дечев е зрял изследовател на новата българска история. В методологически план той е част от културния и духовен климат на съвременната българска хуманитаристика, отворена, след десетилетия на идеологическа капсулираност, за методологическо партньорство със световната наука. Повечето научни трудове, представени от доц. д-р Ст. Дечев за участие в конкурса за “Доцент”, обявен от ИФ на СУ “Св. Климент Охридски” НЕ се вписват конкретно и коректно в контекста на изследванията в областта на Съвременната българска история .

**КАТО ПРИЕМАМ, ЧЕ В РАЗГЛЕЖДЕНИЯ КОНКУРС ЗА “ДОЦЕНТ” УЧАСТВАТ ДВАМА ДОСТОЙНИ КАНДИДАТИ, ПРЕДЛАГАМ на уважаемото жури ЗА “ДОЦЕНТ” ПО НАУЧНО НАПРАВЛЕНИЕ 2.2. История и археология. История на България – съвременна българска история да бъде избрана гл. ас. Румяна Маринова-Христиди.**

Май, 2014 г.

Проф.д-р М. Радева

.....